

PROVOCĂRI PENTRU SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT ȘI POLITICILE EDUCATIONALE DIN ROMÂNIA

ALEXANDRU RĂZVAN HUZA*
IOANA TINELA HUZA**

tinela1981@yahoo.com

Abstract: *In terms of secondary and higher education performance, Romania is below other countries in the region, due to under-funding and a rigid and overly centralized system. To remedy these deficiencies, we recommend a flexible approach to educational policies, favoring decentralization as well as private initiatives and investment in education at all levels, within a general framework of targets and standards for quality, relevance, impact and access for all. Reform must be supported by increasing spending for education and prioritizing funds allocation for essential objectives, such as the adequate remuneration and training of personnel in education and strengthening the research and international cooperation potential of universities.*

Keywords: *secondary education, higher education, education policy, international tests (TIMSS, PISA), funding of education, tutoring, academic research, brain drain.*

*

Potrivit estimărilor organizațiilor internaționale precum Banca Mondială, OCDE sau Comisia Europeană, prin infrastructura educațională dezvoltată, România pare, la prima vedere, bine plasată pentru pregătirea tinerelor generații în vederea provocărilor economiei și societății secolului 21.¹

Conform statisticilor internaționale, din punctul de vedere al ratei de alfabetizare și al școlarizării în învățământul primar, România se plasează la nivelul înalt înregistrat în Europa Centrală și de Est. Rămânerea în urmă a României în ceea ce privește școlarizarea în învățământul secundar față de celelalte state din regiune reflectă, pe lângă o alocare

* Lect. univ. dr., - Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București.

** Asist. univ. drd., - Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București.

¹ Final Report of the Knowledge Economy Forum "Using Knowledge for Development in EU Accession Countries" Paris, February 19-22, 2002.

necorespunzătoare de resurse, existența unor categorii largi defavorizate (ex. în mediul rural, unde ponderea populației este de cca. 40%, dar și periferiile marilor orașe) afectate, în cea mai mare măsură, de subfinanțare și lipsa de cadre în învățământ. Cheltuielile pentru educație, ca parte din PIB sunt încă în urmă, acompaniate de ponderea scăzută a populației cu educație terțiară, în timp ce sistemele de formare vocațională și de învățare continuă rămân deficitare².

De asemenea, evaluatorii internaționali avertizează că un sistem de educație bine dezvoltat dar inflexibil poate fi un impediment în calea economiei bazate pe cunoaștere în aceeași măsură ca și un sistem subdezvoltat³.

Sistemul de predare în învățământul preuniversitar s-a axat, în mod tradițional, ca și în majoritatea statelor ex-socialiste, pe cerința de memorare a unor vaste noțiuni teoretice, în detrimentul aplicațiilor practice și exercițiilor de comunicare, într-un sistem strict centralizat și bazat pe programe detaliate și puțin flexibile, precum și pe preocuparea pentru pregătirea elevilor excepționali, în vederea obținerii de rezultate la concursurile internaționale, cu o mai mică atenție acordată elevilor medii.

O evaluare comparativă a calității sistemelor școlare din Europa Centrală și de Est⁴ pe baza rezultatelor obținute la testele internaționale TIMSS (*Trends in International Mathematics and Science Study*), sesiza, în preajma aderării la UE, o diferențiere între două grupuri de țări: pe de o parte, țări ca Cehia, Ungaria și Estonia care s-au apropiat de trăsăturile generale ale sistemelor educaționale din țările vest-europene și au rezultate superioare celor mai multe dintre acestea, în ciuda unor cheltuieli pentru educație comparativ mai mici; pe de alta, celelalte țări central și est-europene, grup din care face parte și România, care au rezultate mult mai slabe, nedemonstrând capacitatea de a educa o nouă generație care să fie competitivă pe piețele muncii din UE.

Aceste rezultate se corelează cu cele obținute în urma evaluărilor succesive pe baza testelor PISA elaborate de OCDE, sugerând că performanțele învățământului pre-universitar românesc sunt mult sub nivelul altor țări din regiune, ce înregistrează rezultate comparabile cu țările din vest.

² World Economic Forum - The Global Competitiveness Report, 2009-2010.

³ Final Report of the Knowledge Economy Forum "Using Knowledge for Development in EU Accession Countries" Paris, February 19-22, 2002.

⁴ A. Ammermüller, H. Heijke, L. Wöszmann - Schooling Quality in Eastern Europe: Educational Production During Transition, SSRN Working Paper Series, 2003.

Totodată, moștenirea trecutului, în care accesul la educația terțiară era foarte limitat, nu a fost redresată. În timp ce majoritatea statelor din UE au realizat, în esență, tranziția de la un sistem elitist al educației terțiare la unul de masă, în România acest proces este încă în curs.

Proliferarea universităților private și orientarea tinerei generații spre învățământul universitar și post-universitar au ca efect creșterea ponderii populației cu studii superioare. Însă, resursele financiare ce se mențin limitate, în combinație cu creșterea numărului studenților prin renunțarea la standardele ridicate impuse de examenele de admitere exigente din trecut, par să diminueze calitatea. În același timp, axarea aproape exclusiv pe predare, cu neglijarea proiectelor de cercetare, constituie un factor suplimentar care îndepărtează cei mai buni absolvenți de opțiunea unei cariere universitare. Majoritatea universităților nu sunt preocupate de calitatea predării mai mult decât de cercetare, iar studenții nu exercită presiune în acest sens, fiind mai interesați de diplome decât de întinderea și calitatea cunoștințelor la absolvire⁵.

Concluzionând, există un important potențial al capitalului uman în România, a cărui fructificare corespunzătoare necesită conectarea sistemului educațional la cerințele în schimbare ale economiei.

Mai întâi, România trebuie să-și ajusteze sistemul învățământului pre-universitar, în vederea completării pregătirii teoretice cu dobândirea competențelor, abilităților și deprinderilor practice solicitate pe piața muncii.

Sursă de inspirație pentru România pot fi și soluțiile echilibrate alese de Cehia pentru restructurarea sistemului de învățământ: reducerea moderată a numărului de ore de predare a cursurilor obligatorii și introducerea cursurilor facultative; organizarea predării matematicii și științelor pe două nivele – de bază, bazat în cea mai mare parte pe aplicații practice, și avansat, pentru elevii care manifestă un interes deosebit pentru domeniu, cu o mai mare încărcătură teoretică; preocuparea pentru identificarea abilităților și interesului pentru anumite domenii ale elevilor încă din primii ani de învățământ și încurajarea organizării de sub-clase în funcție de interesul elevilor pentru diferite domenii; încurajarea participării la competițiile naționale și alte activități complementare școlii și menținerea preocupării pentru formarea unor loturi competitive în cadrul concursurilor internaționale; organizarea pe scară largă a

⁵ Societatea Academică din România – Raportul anual de analiză și sinteză 2007.

programelor de pregătire și perfecționare a profesorilor, atât pedagogică/metodologică cât și de specialitate⁶.

Rolul guvernului se schimbă în cadrul acestei abordări, de la operarea și controlul unor instituții de educație formaliste, inclusiv prin micro-administrarea curriculei și finanțarea de la centru a proiectelor administrative, către stabilirea de obiective și standarde generale legate de calitate, relevanță, impact și acces pentru toți, lăsând spațiu pentru descentralizarea inițiativei și răspunderii privind educația la toate nivelurile și creând oportunități și stimulente pentru investițiile și inovațiile private în educație.

De exemplu, unul din efectele secundare ale subfinanțării de către stat a învățământului secundar pare a fi emergența unei piețe educaționale private constând din meditațiile pe care profesorii le acordă în paralel cu activitatea didactică în unitățile de învățământ. În opinia noastră, restricționarea acestor practici sau descurajarea lor prin suprataxare ar fi contra-productive, dat fiind că acest sistem paralel oferă unele avantaje prin creșterea investițiilor societății în cunoaștere, creșterea motivației elevilor, un proces de învățare mai flexibil prin concentrarea eforturilor pe materiile pentru care există interes sau aptitudini.

Riscul ce trebuie evitat este ca cele două sisteme să se suprapună, iar meditorii să paraziteze învățământul de stat fără a genera valoare adăugată. Acesta constituie un argument suplimentar pentru reforma curriculară și a sistemelor de predare și evaluare pentru ca programa școlară să asigure condițiile pentru atingerea de către elevi a unor performanțe medii, fără a fi nevoie să apeleze la meditații. Dacă această condiție este asigurată, meditațiile se pot dovedi un instrument complementar util pentru elevii care manifestă un interes deosebit pentru o anumită materie și doresc să aprofundeze noțiunile de bază oferite în sistemul școlar. De pe aceste poziții, pornind de la recunoașterea realității că statul nu mai poate face față singur nevoilor educaționale la un nivel adecvat, mai ales în condiții de austeritate fiscală, pasul următor ar fi stimularea dezvoltării pieței meditațiilor, orientând-o spre a crea valoare adăugată față de sistemul public de învățământ, prin sprijinirea organizării profesorilor în scopul auto-reglementării și diseminării celor mai bune practici, oferirea de suport financiar pentru a permite accesul copiilor din familii cu venituri modeste la acest sistem, oferirea de recompense pentru performanțe deosebite.

⁶ Ivo Volf, – *Science Education in Czech Republic*, Euroscene Report, Hradec Kralove, 2004.

Cheia succesului reformei o reprezintă creșterea cheltuielilor bugetare pentru învățământ. Însă trebuie recunoscut că aceasta nu poate fi decât graduală, pornind de la nivelul foarte jos din prezent, astfel încât, în scopul maximizării efectelor, se impune orientarea alocărilor către prioritățile fundamentale pentru asigurarea unui învățământ de calitate. Mai ales, ar trebui avută în vedere corectarea deficitului de personal din sectorul de educație și formare – profesori, formatori, consilieri, administratori, creatori ai programelor de învățare etc. – prin creștere numerică, dar și calitativă (ex. atragerea de absolvenți valoroși către o cariera didactică prin salarii atractive, programe pe scară largă de perfecționare profesională continuă a personalului din învățământ).

Universitățile românești pot juca, prin potențialul de cercetare, în prezent sub-utilizat, cât și prin capacitatea generațiilor de studenți de a constitui o sursă inepuizabilă de noi idei și proiecte, un rol proeminent în dezvoltarea unor cluster competitive în industrii inovative și servicii creative. Pentru aceasta, este necesară consolidarea potențialului creativ al universităților, pe de o parte prin investiții suplimentare în dezvoltarea platformelor de cercetare, iar pe de alta prin stimularea comportamentului antreprenorial al acestora - creșterea ponderii educației antreprenoriale, punerea la punct a infrastructurii de valorificare a rezultatelor cercetării prin susținerea creării de companii de proiect (start-up-uri, spin-off-uri) și a vânzării de licențe, competiții de proiecte, etc.

Printr-o politică inteligentă, constând într-o combinație atentă de facilități, stimulente, reglementări favorabile și relații publice, s-ar putea specula înclinația universităților prestigioase din Europa și America de Nord de a-și extinde activitatea prin constituirea de filiale în străinătate, prin atragerea lor în România, ceea ce ar conduce la o valorificare superioară a infrastructurii educaționale și de cercetare create de universitățile publice și particulare. Însă interesul acestora pentru România depinde de demonstrarea capacității de a desfășura activități de învățământ superior și cercetare la nivel internațional, ceea ce presupune politici coerente, bazate pe evaluarea performanțelor reale ale universităților, precum și, mai cu seamă, fonduri adecvate.

Înclinația tinerilor dotați din România de a urma studii în străinătate este foarte puternică, motivația acestui exod ținând de garanția calității procesului educațional și a recunoașterii internaționale a calificărilor obținute, precum și de oportunitățile de carieră în institutele de învățământ, cercetare sau în companii multinaționale din Occident. Fenomenul afectează negativ calitatea capitalului uman, dat fiind că prin

rămânerea în străinătate a unei mari părți din studenții valoroși plecați la studii este irosit potențialul de valoare adăugată pe care ar fi adus-o dezvoltării societății românești.

Pe de altă parte, pregătirea superioară de care tinerii români beneficiază la universități de prestigiu din străinătate ar putea constitui o oportunitate valorificabilă în țară, inclusiv în sistemul universitar românesc, cu condiția adoptării unor măsuri de stimulare și facilitare a revenirii (ex. eficientizarea procedurilor de echivalare a diplomelor, introducerea unui sistem concurențial, bazat pe criterii obiective și recunoscute internațional, de selectare a cadrelor în învățământ și cercetare).

România trebuie așadar să se preocupe de redobândirea prestigiului instituțiilor de învățământ superior prin crearea de motivații financiare și profesionale pentru cei mai performanți absolvenți pentru contracararea efectelor negative ale *migrației creierelor (brain-drain)*, cât și printr-o politică de stimulare a oportunităților de angajare a specialiștilor cu calificări înalte.

BIBLIOGRAFIE

1. Ammermüller A., Heijke H., Wöszmann L., (2003), *Schooling Quality in Eastern Europe: Educational Production During Transition*, SSRN Working Paper Series.
2. Volf I., (2004), *Science Education in Czech Republic*, Euroscene Report, Hradec Kralove.
3. Final Report of the Knowledge Economy Forum "Using Knowledge for Development in EU Accession Countries" Paris, February 19-22, 2002.
4. Societatea Academică din România - Raportul anual de analiză și sinteză, București, 2007.
5. World Economic Forum - *The Global Competitiveness Report*, 2009-2010.